

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

שיחות מוסר והדרכה בפרשת השבוע
מיוסדות על שיעוריו, ספריו, וכתבי תלמידיו

פרשת וישלח תשפ"ב

צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם

מהדורת כנסת ישראל

לזכות רפואה שלימה

חיה מלכה בת בת-שבע

בתוך שאר חולי ישראל

פרנס השבוע

להנצחות: 076-599-4020

לזכות מרדכי וטובה ארמן

ולעילוי נשמת

אלעזר מנחם בן אברהם שמואל
אלטע דבורה בת אשר

חיים שלמה בן דוב בער
גיטל בת מנחם מנדל

ניתן להשיג את החוברת בחינם:

ביתר עילית	עזרת תורה 2	ירושלים
058-324-5544 גבעה A	02-538-8613 עזרת תורה 2	053-318-4381 ארזי הבירה
052-760-2289 גבעה B	 צומת בר אילן ספרי אור החיים	052-763-2150 בי"ח נהר צבי
..... ערים אחרות	052-266-9937 קרית משה	054-841-9231 בית וגן
054-853-5670 אלעד	02-650-2327 רוממה-המ"ג	054-841-7272 גאולה-זכרון משה
054-662-2428 אשקלון	 רחוב אהליאב 21/32 (בתוך התיבת דואר)	022-625-0612 גבעה צרפתית
052-716-9528 אופקים	 רחביה בי"ח נהג"א	058-325-5458 גבעת שאול
08-864-6516 אשדוד	02-586-0088 רמות	058-321-9933 גני גאולה
03-570-3134 בני ברק	058-718-5065 רמת אשכול	 הר נוף
054-851-9014 ברקפלד	050-412-7721 רמת שלמה	054-851-9014 ישיבת מיר
058-322-0251 גבעת זאב	 בית שמש	052-766-5331 נוה יעקב
02-534-2467 סלוסטון	055-677-8301 קריה	 סורוצקין שער הספר
052-447-4126 מודיעין	053-232-1710 רמב"ש א'	31 סורוצקין
054-844-1570 נתיבות	052-767-4151 רמב"ש ג'1	02-536-2280 סנהדריה
08-974-3086 קרית ספר	054-842-7664 רמב"ש ג'2	054-859-3064 סנהדריה המורחבת
052-760-6491 רכסים	052-763-4167 רמב"ש ד'	 עזרת תורה 1 ספרים ווינקל
055-674-8959 תל אביב	052-710-9132 רמת אברהם	 עלי הכתן 15

לבירורים והנצחות : 076-599-4020

או לקבלת החוברת במייל: ey@torasavigdor.org

צריכים את עזרתכם! נא לתרום בעין יפה!

תרומות חודשיות מומלצות: 10 ש"ח, 20 ש"ח, 50 ש"ח, 100 ש"ח

הנצחת מדור שו"ת - 200 ש"ח

הנצחת חצי פרשה - 500 ש"ח

פרנס השבוע (יותר מאלפיים חוברות!) - 1000 ש"ח

להוספת חוברות באזורכם, נא להוסיף בקשה ולציין אזור המבוקש

ניתן לתרום בעמדות נדרים פלוס

או בנדרים פון: 03-763-0585

קרן מס' 2985

OR AT [TORASAVIGDOR.ORG/DONATE](https://torasavigdor.org/donate) (SPECIFY "TOWARDS HEBREW EDITION")

חוברת מס' 108

הדפסה - גרפד MAT 02-5337722

תורת אביגדור

פרשת וישלח תשפ"ב

צדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם

פכים קטנים

בפרשת השבוע, התורה מתארת כיצד יעקב אבינו עשה את דרכו חזרה לארץ כנען מפדן ארם, כאשר הוא טעון בעושר הרב, לו זכה בבית לבן, ואז מספרת התורה כיצד יעקב העביר את משפחתו ואת ממונו את מעבר יבק. "וַיָּקָם בְּלִילָהּ הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחָתָיו וְאֶת אֶחָד עֶשְׂרִי יְלָדָיו וְיַעֲבֵר אֶת מַעְבְּרֵי יִבְק. וַיָּקָם וַיַּעֲבֵרם אֶת הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת אֲשֶׁר לוֹ" (בראשית לב, כג-כד). אין ספק שהיתה זו משימה לא פשוטה - להעביר קבוצה גדולה של אנשים, נשים וטף, את הנחל, אולם יעקב יכל לה.

ולפתע, "וַיִּזְתַּר יַעֲקֹב לְבָדוֹ". מדוע נשאר שם יעקב לבדו, בעברו השני של הנחל? אומר רש"י בשם חז"ל (חולין צא, א) שהוא שכח פכים קטנים וחזר עליהם. לכאורה, הדבר מפתיע ביותר - מדוע חזר יעקב כדי לאסוף פכים קטנים?! הלא הוא היה עשיר מופלג, וכאן מדובר היה בכמה כלי חרס פשוטים, שמן הסתם שווים לא עלה על פרוטות בודדות. האם הפסד שכזה מצדיק חזרה אחורה, לעברו השני של הנהר? גם אם המעבר לא היה כרוך בסכנה כלשהיא, מדוע היה אכפת לו אם הכלים הפשוטים והזולים הללו ישאר מאחור?!

ואמנם, הטעם לכך מבואר בדברי הגמרא עצמה שם, שמסבירה כי "מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם". במעשיו, הציב יעקב אבינו דוגמא לכל יהודי השואף להיות צדיק, שכך ראוי שיהיה מבטו - ממונו חביב עליו מגופו.

החיפוש אחר המטבע

והנה, במבט ראשון, דברים אלו הם ההיפך ממה שהיינו חושבים. לכאורה אנו חושבים שלצדיקים אין כל צורך בכסף וממון. ואכן, ישנם הנוטים לפרש דברי חז"ל אלו באופן מעוות, ואף עושים בהם שימוש לרעה. אולם אלו הם דברי קדש של חז"ל, ועל כן עלינו לבאר את דבריהם באופן מלא וברור, ולהבינם אל נכון.

אמנם ביאור הדברים הוא, שיעקב אבינו לא חזר בשביל הפכים שלו - הוא חזר בשביל הפכים של הקב"ה. עבור הפכים של הקב"ה, גם אם הם פשוטים וזולים, יש לחצות חזרה את הנהר.

נסביר את הדברים. נתאר לעצמנו את ר' שמואל, שהוא יהודי עשיר, היושב כעת ליד השלחן במטבח וסופר מטבעות כסף, כאר לפתע, מתגלגל לו מטבע של רבע דולר מהשלחן אל הרצפה. מה עושה האיש? הוא כורע על ברכיו מתחת לשולחן ומחפש את המטבע האבוד. לאחר שניות ספורות, נכנסת רעייתו אל המטבח, רואה את תנוחתו, ושואלת אותו בפליאה: "שמואל?! אתה כורע מתחת השלחן עבור רבע דולר?! מה זה כבר רבע דולר בשבילך?"

ור' שמואל מגיב ואומר, "אינך מבינה, זה לא המטבע שלי. אלו הם כספים של בית הכנסת, זהו ממון הקדש. נבחרתי להיות הגזבר של בית הכנסת, ואני סופר את המטבעות שנאספו בקופת הצדקה בשבוע האחרון". אמנם

הוא איש עשיר מאוד, אבל הוא לוקח את האחריות שלו בצורה רצינית ומכובדת, ויודע שהכסף הזה אינו שלו, ואסור לו לבזבז אותו ולזלזל בו.

אפטרופוס נאמן

דוגמא נוספת - נניח שאתה משמש כגבאי צדקה, ולפתע אתה נזכר שבטעות השארת חלק מכספי הצדקה על הדלפק בחנות מסוימת. אתה חייב לחזור! קר בחוץ? אין זה משנה! זה לא הכסף שלך, ואינך רשאי להזניחו. את הכסף שלך אתה יכול להשאיר שם, אבל לא את כספי הצדקה.

עבר ה' אמיתי, מבין שגם הכסף 'שלו', אינו שלו באמת. הוא אינו אלא אפטרופוס על הכסף שהופקד אצלו על ידי הקב"ה. כאפטרופוס, עליו לנהוג בנאמנות, ועל כן הוא דואג לרכושו כפי שהיה דואג לכספי צדקה, משום שאלו הם כספים של ה'.

עלינו להבין, כי יעקב אבינו לא רק **אמר** "הכסף אינו באמת שלי" - אלו הן מילים נבובות שכל אחד יכול לומר אותן, אלא הוא הרגיש כך באמת ובתמים! יעקב אבינו **לא** היה עשיר - הוא היה עני. הוא הרגיש בחוש שכל מה שיש לו, שייך לה', וכי הוא אינו אלא גזבר המופקד על הטיפול בממון זה. "בתור גזבר, אין לי כלל רשות לבזבז את כספו של הקב"ה כפי רצונותי, או לנהוג בהם בחוסר זהירות".

תאר לעצמך שאתה עובר ליד בנין משרד האוצר של ארה"ב בעיר הבירה וושינגטון, ולפתע אתה מבחין בשטרות ורקים הצונחים מהבנין. אתה מסתכל כלפי מעלה ורואה את שר האוצר בכבודו ובעצמו עומד ליד חלון משרדו, ומשליך מתוכו חפיסות של דולרים. מיד היו מזמינים משטרה, אשר היתה אוזקת את כבוד השר ועוצרת אותו באופן מיידי. כולם יודעים שכספי המדינה, עליהם מופקד השר, אינם שייכים לו, ואין לו כל רשות לעשות בהם כרצונו.

יעקב אבינו חי בהכרה תמידית שהוא אינו אלא שר האוצר, אשר הופקד באופן זמני על סכום כסף מסוים ורכוש מסוים. הוא הגיע לדרגה כה ברורה של הכרה זו, שכאשר נותרו מאחור מספר כלים קטנים, הוא נהג כאפטרופוס נאמן וחזר לקחתם. הוא חזר כדי לטפל בכספו של השי"ת באופן הראוי.

כך מתייחס אדם גדול אל הממון שניתן לו. הוא אינו מסתכל על עצמו כבעלים של הממון, אלא כגזבר של השי"ת. אם הוא עני, הרי שהוא גזבר על מספר דולרים המונחים בארנקו, בנוסף לחסכון של כמה מאות דולרים המוחבאים מתחת למזרן. ואם הוא עשיר, הרי שהוא מונה להיות שר האוצר של הקב"ה, אבל לעולם הוא זוכר שהוא אינו אלא גזבר.

עבודת החסכון

זהו חלק משלמותו של האיש הישראלי עלי אדמות, ומוטל עלינו להרגיל את עצמנו להכרה הזו. כאשר אדם מגיע להכרה מוחשית בבוא יתברך, עד כדי כך שהוא מרגיש שאין לו שום דבר משלו, ושכל ממון מופקד אצלו בנאמנות - בזה הוא הגיע לפסגת האמונה בה'. זוהי הכרה מוחשית ביסוד הבסיסי שכתוב בתחילת התורה, "בראשית ברא אלקים". הפסוק הזה מלמד אותנו דברים רבים, אולם אחד הלימודים העיקריים הוא, ששום דבר בעולם הזה אינו הפקר. כל חפץ בעולם נברא על ידי הקב"ה, ולכן הוא שייך אליו. זהו הלימוד הראשון בתורה. "לה' הארץ ומלואה" - הכל שייך לה', גם הפכים קטנים שלך.

כשאדם חושב שכספו שייך לו, הוא מתרעם ואומר, "מה הפירוש שאיני רשאי להוציא \$000,05 על חתונת בתי? הכסף הזה הוא שלי!" דיבורים כגון אלו מורים שאדם זה עדיין לא השיג דרגה זו של הכרה במציאות הבורא.

לכן אסור לנו לבזבז דברי מאכל, כמו גם שאר חפצים. זה לא ענין של כמה דולרים בודדים, אלא הענין הוא לזכור שאתה מבזבז משהו שאינו שייך לך. מאז ומעולם היה זה ערך חשוב בקרב העם היהודי - לא מבזבזים. בדור שלפנינו, כל אם יהודיה נוהגת היתה לומר לילדיה, "סיימו את האוכל בצלחת, אל תבזבז", וזה לא היה רק בגלל שהם היו עניים - היה זה משום שהם הבינו ששום דבר אינו שלהם.

ישנם מצבים שבהם אדם מעדיף היה לנהוג בפזרנות, ולא לחוס כל כך על ממונו - ככה נח לו יותר. אולם מי שנמנע מלבזבז, ולא מחמת קמצנותו, אלא משום שהוא מבין ומרגיש שהממון הזה אינו שלו, ועל כן אין לו רשות לבזבז אותו, הרי זו עבודת ה'. כך לימד אותנו יעקב אבינו.

כמה נפלא הוא לראות עקרת בית, אשר משתדלת לחסוך במוצרים כאלו ואחרים, גם במצבים בהם אחרים לא היו חושבים לחסוך. היא אינה עושה זאת רק מכח היותה אשת חיל המשתדלת לחסוך בהוצאות ולהקל על פרנסת הבית, אלא גם כדי להרגיל את עצמה להכרה שמוצרים אלו אינם שלה אלא של הקב"ה. היא מתרגלת לחשוב כמו יעקב אבינו.

הביקור בראדין

אולם ישנה סיבה נוספת, חשובה יותר, מדוע צדיקים חרדים כל כך על ממונם, והיסוד שיתבאר, פותח בפנינו אפיק חדש לגמרי בעבודת ה', הכלול גם הוא במאמר חז"ל שצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם. היודעים אתם מדוע חזר יעקב אבינו בשביל הפכים קטנים? משום שגם כלי חרס קטנים עולים כסף, וכסף שווה זמן! זהו היסוד של המאמר חז"ל הזה: פכים קטנים שווים זמן, והזמן הוא המצרף החשוב ביותר שיש לנו בעולם הזה!

זכורני שכאשר למדתי בישיבת סלבודקה שבליטא, חברי נסע לראדין לפגוש את מרנא החפץ חיים זיע"א. לצערי, לא זכיתי להצטרף אליו, משום שהייתי בחור עני, ולא היה לי כסף לנסיעה. העיירה ראדין היתה חלק ממדינת פולין, בעוד סלבודקה היתה שייכת לליטא, ובאותה תקופה, ליטא ופולין לא קיימו ביניהם יחסים דיפלומטיים, ולכן לא היתה אפשרות לנסוע ישירות לראדין, אלא היו צריכים לנסוע דרך טביה, ולא יכולתי להרשות זאת לעצמי. אבל חברי נסע - הוא ביקר את החפץ חיים.

את הסיפור הבא הוא סיפר לי בעצמו. כאשר הגיע לביתו של החפץ חיים, הוא נכנס למעין פרודור, וראה שני יהודים זקנים יושבים שם. חברי התיישב גם הוא, והמתין בסבלנות, בחשבו שכאשר יגיע תורו, יצא אליו הגבאי ויקרא לו להיכנס אל החפץ חיים. הוא חיכה וחיכה עוד ועוד, עד שלבסוף, פנה אליו אחד הזקנים ושאל אותו, "איש צעיר, למה אתה מחכה?"

"באתי לראות את החפץ חיים" ענה חברי. הזקן הצביע על הזקן השני ואמר, "הנה הוא! הזקן הזה שיושב שם על הספסל, זהו החפץ חיים". חברי ניגש אליו. החפץ חיים היה אז זקן ביותר, כמעט בן מאה שנים. הוא הביט בחבר שלי, ושאל אותו: "מנין הגעת?" חברי ענה, "אני מאמריקה". כששמע זאת החפץ חיים, אמר לחברי: "באמריקה אומרים, 'מן הוא כסף', אולם באמת עליהם לומר הפוך, 'כסף הוא זמן' - עד כאן דברי החפץ חיים זיע"א."

מחיר הכסף

דברים אלו חשובים עד למאוד. "כסף הוא זמן". חשיבותו של הכסף אינו מצד עצמו, אלא משום שכסף הוא זמן. לדוגמא, בחור נהג בחוסר זהירות, ואיבד את התפילין שלו מפני שהניח אותם היכן שהוא מבלי לשים לב. למחרת, הוא הגיע לבית המדרש ולא מצא אותם. בחור זה רחוק מאוד מלהכיר בערך החיים. כעת אבוי המסכן צריך להרוויח עוד שש מאות דולר כדי לקנות עבורו זוג תפילין חדשות. הוא עֵבֵד; הוא נותן את זמנו, את חייו, עבור הכסף הזה.

עוברות כמה שנים, ובחור זה בא בברית האירוסין בשעט"מ, וכעת עליו להתמודד עם בעיה לא פשוטה: מהיכן משיגים כסף עבור טבעת יהלום? טבעת יהלום! הלא זהו המינימום ההכרחי! איזה חתן אינו קונה לכלתו טבעת יהלום? ומשפחת הכלה יושבת וממתנה לראות כמה זול יהיה הטבעת שיקנה לה החתן...

אז מה עושה הבחור המסכן הזה? אין לו כלום; בוודאי שאין בידו תקציב לקנות את הטבעת, אז לצורך כך הוא ממשכן את אביו המסכן. הוא לוקח \$1009 מחסכונותיו של האב, וכך הוא קונה טבעת יהלום לכלתו.

אם אתם מאלו שחושבים ש-1009 דולר לטבעת זה כלום, כדאי שתקשיבו היטב, כי אתם אלו שזקוקים לכך יותר מכל אחד אחר. היו סבלניים איתי, שכן אתם עשויים לשמוע כמה דברים מפתיעים. ישנם תופעות שהפכו למקובלות כל כך, והם נהיו כל כך נפוצים במחננו עד שהם כבר אינם נחשבים למותרות.

חיים תמורת ספה

פעם ביקרתי בביתו של יהודי אחד; ישבתי על הספה בסלון ביתו, והוא אמר, "הספה הזו שאתה יושב עליה, עלתה לי שמונה מאות דולר". כיום, ספה בשווי שמונה מאות דולר היא ספה של אביונים, אולם בזמנו (שנות החמישים), כמעט נפילתי מהספה כששמעתי זאת. שאלתי את האיש, "כמה אתה מרוויח?" והוא ענה לי שהוא משתכר שבעים דולר לשבוע. נהגתי בנימוס, אחרת, הייתי עושה לו כזה "מי שבירך" שהוא לא היה שוכח לעולם. כדי לספק את מאוויי ההבל של אשתי, האיש הזה ויתר על למעלה מעשרה שבועות מחייו. הוא קם מוקדם בבוקר ורץ לתפוס את האוטובוס או את הרכבת התחתית, וחוזר הביתה רק בערב. עשרה שבועות עבור ספה! אי אֵי, מה הוא היה יכול לעשות בעשרת השבועות האלה! הוא יכול היה לקנות עולם הבא!

הכסף שלך, הרכוש שלך, חשוב - לא רק משום שאתה הוא שר האוצר הממונה על כל מה שנתן לך הקב"ה, אלא יתירה מזאת, משום שכסף עולה לך זמן, וזמן הוא חיים! כאשר אנשים מוציאים כסף ללא מחשבה, למעשה הם מבזבזים "נתחים" מהחיים שלהם. אם אתה מוציא כספים עבור הנאות מיותרות, אם אתה קונה פריטים יוקרתיים שביכולתך להסתדר בלעדיהם, אתה מוותר על חלקים מהחיים שלך ללא סיבה.

למשל, אשה יוצאת ורוכשת שטיח יקר, שיכול לפעמים להגיע לשווי של ארבעה שבועות מחיי בעלה. העובדה שהוא אינו מביע כל מחאה היא משום שהחיים זולים אצלו, ואין להם כל משמעות עבורו. היהודי המסכן הזה הולך כצאן לטבח, ואינו מבין שהוא מקיז את דם חייו עבור השטיח הזה. אם השטיח היה נשאר בחנות, היהודי שלנו היה יכול לקחת ארבעה שבועות חופש מהעבודה, ובמשך הזמן הזה לשבת בישיבת מיר, ולהביט על הלומדים.

השקעה חכמה

רק לשבת ולהביט בהם, זה כבר שווה את הכסף! שב שם בבית המדרש במשך ארבעה שבועות, תסתכל על פניהם התמימות של בחורים ואברכים יקרים, וכבר השגת דבר אדיר, וכמו שכתוב בפרקי אבות (ה, ד), "הולך ואינו עושה, שכר הליכה בידו" - אדם ההולך למקום שבו לומדים תורה, גם אם הוא אינו לומד מילה - יקבל שכר על ההליכה. גם אם אינך מבין אפילו את השפה שלהם - הדבר משתלם לך בהחלט. ואם היית לוקח את הכסף הזה שהוצאת על השטיח היקר ומשלם לאברך שילמד אתך, תחשוב איזו גדולה היית יכול להשיג על ידי זה! האין זה חבל, להפסיד דבר כה יקר? עשקו ממך הזדמנויות הצלחה ולשלמות.

זוהי הסיבה שמחשיבים הצדיקים את כספם, ורואים בו דבר יקר-ערך. כסף פירושו חיים, וחיים הם מצרך שאין להחליפו בשום דבר מלבד השגת שלמות. הדבר היחיד ששווה להקריב עבורו את החיים היא התורה. אם החלפת חיים בעד כל דבר אחר - הפסדת בעסקה.

אמנם, איני בא להורות כיצד בדיוק עליך לנהוג אם רעייתך חפצה להוציא כסף על בית יותר "אלגנטי", משום שהדבר תלוי בגורמים רבים. כמובן, אם בידך לשכנע אותה שלא לבזבז כסף, ולהסביר לה שאין שום ערך לדברים הללו, נחמד. אולם אם היא מתעקשת, אז בהחלט עליך לתת לה מרחב פעולה מסוים. אחרי הכל, מדובר בחסד.

לעשות חסד עם רעייתך הוא דבר חשוב ביותר. הלא כתוב "ואהבת לרעך כמוך", ואין לך "רַע" גדול יותר מרעייתך. בוודאי שיש לו לאדם להתייחס בכבוד לאשתו, ובמידה מסוימת עליך להוציא כסף כפי רצונותיה של אשתך. תצטרך להגיע לאיזושהו סוג של פשרה באשר לכמה להוציא ועל מה, אבל מה שלא תחליט, שניכם חייבים לדעת שאינכם מוציאים כסף אלא **חיים**!

יעקב אבינו לא רצה לבזבז את חייו. לא היו אלו רק הפכים הקטנים - אלו היו חייו! לאבד את כלי החרס הקטנים הללו, פירושו להשקיע זמן מסוים כדי לפצות על ההפסד. ואובדן הזמן הזה היה יקר מכדי להתעלם ממנו. זו היתה הסיבה שבגינה חזר יעקב - לא רק משום שזה בזבז כסף, אלא משום שכסף הוא זמן!

צערו של ריש לקיש

עד היכן הדברים מגיעים, נוכל ללמוד מהמסופר במסכת גיטין (מז, א) על ריש לקיש, ומהמילים שאמר בשכבו על ערש דווי. הבה ננסה להמחיש לעצמנו את המעמד הזה, עליו מספרת הגמרא. ריש לקיש חי בעניות,

ולא היה לו אלא את המינימום. באותה שעה שבה עמד להיפטר מן העולם, ביתו היה ריק, ולא היה בבעלותו כמעט דבר, וזאת משום שהוא לא בזבז את חייו על צבירת רכוש; היו לו דברים חשובים יותר לעשות מאשר למלא את מעונו ברהיטים בלתי נחוצים.

ריש לקיש שוכב על מטתו, ומביט סביבו בסיפוק, בידעו **שהוא אינו משאיר שום דבריו מאחוריו**. ואז, לפתע, נחו עיניו על סיר קטן. מן הסתם היה זה סיר פשוט ביותר, עשוי חמר. הסיר לא הפריע לריש לקיש, שכן הוא עשה בו שימוש במשך שנים רבות. מה שכן הפריע לו, היה מה שבתוך הסיר. הגמרא אומרת כי "ריש לקיש שבק קבא דמוריקא" - נשאר אצלו קב של עשב הקרוי מוריקא [הידוע כיום כ"זעפרן"], אותו מן הסתם קטף מגינת ביתו יום קודם לכן. המראה הזה, של קבא דמוריקא שנשאר ברשותו, הטריד מאוד את ריש לקיש, ו"קרי אנפשיה", 'ועזבו לאחרים חילם' (תהילים מט, יא).

"אוי ויי", אמר לעצמו ריש לקיש, "אני משאיר את העושר שלי לאחרים". כלומר, "אילו ידעתי שלא אחיה מספיק זמן כדי לאכול את הזעפרן הזה, לא הייתי מבזבז את זמני בקטיפתו. יכולתי ללמוד בזמן הזה שקטפתי אותו בגינה". זה היה צערן של ריש לקיש ברגעיו האחרונים, "קרי אנפשיה ועזבו לאחרים חילם" - עבדתי לחנם!

הבה נתבונן, כמה זמן בילה ריש לקיש בגינה בקטיפת העשב הזה? נניח שהדבר לקח לו רבע שעה, אולי אפילו פחות. על מה הוא בכה, על רבע שעה?! האם זהו דבר שראוי לבכות עליו? התשובה היא, שריש לקיש הבין את ערכו של הזמן; חמש עשרה הדקות הללו היו עבורו הפסד אדיר! ובגללם הוא עזב את העולם הזה מלא בצער. על כך שהוא עוזב לאחרים חילו, כי כל רכוש שבבעלותו של האדם, פירושו שהוא הקדיש לכך זמן, וזמן הוא חיים.

זמן יקר

יתכן שלנו הדברים נראים מוגזמים, אולם אין זה אלא משום שאיננו מבינים את החשיבות אותה ייחסו גדולי עולם לכל דקה של חיים. הם, שידעו אילו דברים עצומים ניתן להשיג בעולם הזה, ייקרו כל דקה. ריש לקיש דאג שלא להחליף שום חלק מחייו עבור חפץ, אותו לא יוכל לקחת יחד עמו לעולם האמת. הוא השקיע את זמנו ואת מרצו באפיקים המוצלחים של החיים.

הסיפור הזה מהווה עבורנו שיעור מאלף, שכן רובם של האנשים היו אומרים - או לפחות חושבים - "מדוע ריש לקיש היה כל כך אנוכי? האין הוא מעוניין להשאיר משהו לצאצאיו?" התשובה היא, שבאנו לעולם הזה כדי להיות אנוכיים!

כמובן שכולם חשובים, אולם מבחינתך, אין דבר חשוב יותר מאשר השלמות שלך בעבודת ה'. אין זה אומר שהאדם אינו צריך לדאוג לבני משפחתו, ולספק את צרכיהם. גם זה חלק מעבודת ה', אולם אם יש באדם תשוקה לספק את צרכיהם של בני משפחתו, על אחת כמה וכמה שעליו לספק את צרכיו שלו, והצרכים היחידים שבאמת חשובים, הם אלו שהאדם מכין לעולם הבא.

אדם שאינו מנצל את זמנו כראוי, ונוהג בזמן בחוסר זהירות, הרי הוא כמי שזורק שטרות של כסף מהחלון. האם היית מעלה בדעתך להשליך אפילו שטר של דולר אחד, סתם כך? ומה נאמר על אדם הלוקח כמה שטרות של עשר או עשרים דולר ומפזר אותם ברוח? הלא למשוגע ייחשב מי שיעשה כך! זה בדיוק מה שעושה אדם המבזבז עשר או עשרים דקות - הוא משליך ברשלנות אלפי דולרים לאבדון.

רציחת הזמן

הלכה ידועה היא, שכאשר צוותה אותנו התורה בלאו של "לא תרצח", איסור זה חל גם כלפי זקן מופלג. גם אם מדובר באדם בן 911 שנה, שלא נותרה לו אלא דקה אחת לחיות, מי שיבא לסיום חייו ח"ו נחשב שופך דמים גמור! אם היו לכך עדים והתראה, אדם זה יומת על ידי בית דין. דין אחד הוא למי שלקח דקה של חיים, כמו מי שלקח מאה ועשרים שנה של חיים.

פירושו של דבר, שמשמעותו של "לא תרצח", אינו לקחת את חייו של אדם - המשמעות שונה לגמרי. הפירוש הוא **לקחת דקה אחת מחייו של אדם**. ממונם של צדיקים חביב עליהם, משום שכדי לצבור כסף צריך להקדיש זמן,

וצדיקים מבינים את ערכה של כל דקה בעולם הזה, שבה אפשר לקנות חיי נצח. לכן, אדם שלקח מחבירו אפילו דקה של חיים, הרי הוא רוצח גמור.

הבה נתאר לעצמנו אדם שהיה מגיע לעולם הזה לשניות ספורות בלבד. בפרק זמן הקצר הזה, הוא פקח את עיניו ואמר, "מה רבו מעשיך ה'!" ולאחר מכן הסתלק לבית עולמו. האיש הזה חי למען מטרה גדולה מאוד! עליו ראו לומר, "יש קונה עולמו בשעה אחת" (עבודה זרה יז, א).

מה הם החיים? החיים הם הזדמנות לעלות ולהשיג עוד ועוד שלמות. אדם שלוקח את החיים האלו, את הדקות הללו, ומשליך אותם לאבדון - זוהי רציחה! במוצאי השבתות הארוכים של החורף - אם אתה נכנס לרכב ונוסע לבורו פארק כדי לבקר את קרובי משפחתך, ויושב ומדבר אתם במשך שעות - זוהי התאבדות. ואם אתה לוקח את אשתך אתך, אז זה גם רצח - אין בכך כל ספק. מן הסתם, כאשר תחזרו על דברי בהגיתכם הביתה, הדברים ישמעו כמו כפירה! מה, אין עוד ביקורים של מוצאי שבת בבורו פארק? אסור לבקר את המחותנים לשעתיים-שלוש של שיחה על דא ועל הא? רציחה!? התאבדות!?

יהלום מתוך ידיו של הקב"ה

לנו אין את המבט הזה על ערכו של הזמן, משום שהורגלנו לצעוד בעקבות ההמונים חסרי-המחשבה, שבזבזו זמן הוא דבר שלא אכפת להם ממנו כלל וכלל. אנחנו חושבים שזמננו שייך לנו. ממש כפי שאנחנו חושבים שהפכים קטנים "שלנו" שייכים לנו, אנחנו חושבים שהדקות "שלנו" שייכות לנו.

אולם מגיע דוד המלך ואומר, "בִּיָּדְךָ עֲתִידִי" (תהילים לא, טז), ובכלל כוונת הפסוק הוא הרעיון עליו אנו מדברים: "הזמן שלי שייך לך, ה'. הוא אינו שלי". הדקות כולן נמצאות בידי של הקב"ה, וכל אחת מהן היא יהלום יקר-ערך. אם אדם לוקח מידו של ה' עוד דקה, עוד יהלום, ומשליך אותו מהחלון, הקב"ה אומר על כך, "איזו חוצפה! נתתי לך מתנה יקרה - דקה. הדקה היא בידיי שלי, ואתה לוקח אותה ממני ומבזבז אותה?"

אין לנו זמן לבזבז דקות! "היום קצר והמלאכה מרובה ובעל הבית דוחק", יש בעל הבית שרוצה לראות תוצאות, והוא אינו מוחל על שום דבר! הוא נותן לנו דקות למטרה מסוימת, והוא מצפה לראות מה עשינו בדקות הללו.

ידידיו של הגר"א

מתנת הזמן היא הזדמנות אדירה, אבל גם אחריות עצומה. עלינו לזכור שאנו עתידים ליתן דין וחשבון. מסופר על בנו של רבינו הגר"א זיע"א, שראה את אביו מתוודה ביום הכיפורים. כאשר מתוודים ביום כיפור, אין לומר רק את נוסח ה"על חטא" המודפס במחזורים, אלא כל אחד ואחד צריך להוסיף את החטאים הפרטיים שלו. כל חטא שזוכרים, יש להוסיפו בתוך הוידוי.

בנו של הגר"א רצה לשמוע - אילו חטאים היו לאביו? לא הייתי ממליץ לבנים שלנו לנהוג כך - מי יודע מה הם עלולים לשמוע... אולם בנו של הגר"א סבר שהדבר בטוח עבורו - לשמוע את חטאי אביו. הוא קירב את ראשו אל אביו, ושמע שהוא ממרר בבכי. ועל מה בכה הגר"א? הוא בכה על כחמש דקות של ביטול תורה במשך השנה.

מה יכול אדם להספיק בחמש דקות? הוא יכול לקנות נצח נצחים - אין סוף! מי שמסוגל ללמוד, אין לשער עד כמה יקרה היא כל דקה. הקב"ה נתן לנו חיים עבור מטרה זו - לימוד התורה, וכפי שנאמר במפורש: "כי הוא חֵיךְ יֵאָכֵל יְמִיךָ" (דברים לז). אל תטעו בהבנת מילים אלו - זו אינה אמירה כללית, שהחיים שלנו צריכים להתנהל על פי תורה, אלא פירוש הפסוק הוא שאפילו דקה של לימוד תורה, היא החיים שלנו.

סדר קלמאי

ידוע שבישיבת קלם, לאחר שחזרו הביתה בלילה, בסופו של יום ארוך של לימוד, הם היו שבים במיוחד לבית המדרש, לסדר לימוד מיוחד בן חמש דקות! כולם עשו את הדרך חזרה מהבית לישיבה כדי ללמוד חמש דקות. לאחר חמש דקות, הם היו שבים לביתם.

ישאל השואל: מהו הענין כאן? האם זה סוג של משחק? האם זו הצגה? לא ולא - היה כאן חינוך! הם הרגילו את שכלם ולימדו את עצמם ששווה להגיע לישיבה עבור חמש דקות של לימוד. אדם שיכול ללמוד חמש דקות, שלש דקות, דקה אחת - זהו כבר הישג חשוב ביותר!

ברצוני לומר דבר חשוב - לבעלי השאיפות שביניכם. אם תלמדו כיצד לנצל את הרגעים הפנויים שלכם, תוכלו ללמוד מסכת שלמה תוך כמה דקות. הכינו לעצמכם גמרא, ובכל פעם שיש לכם כמה דקות פנויות, תפתחו את הגמרא ותלמדו כמה שורות. אם הבנתם את דברי הגמרא - מה טוב, ואם לא, סמנו את הקטע הקשה בעפרון, ובפעם אחרת, תוכלו לחזור לסוגיא הזו, ולעיין ולהתבונן בה עוד. אתם תתפלאו כמה אפשר להספיק בזמנים שאחרת היו מתבזזים. ככל שיחלפו השנים, תצברו כמות מדהימה של עושר. ומי שמבזבז זמן אותו יכול היה לנצל ללימוד, לא רק שהוא זורק יהלומים, הוא מאבד עצמו לדעת!

להחרים את הטלפונים!

אולם נניח שאינך מסוגל או שאינך רוצה ללמוד, עדיין ישנו שימוש חשוב ביותר שתוכל לעשות עם דקותיך, והיא - **לחשוב!** כל אחד מאתנו מסוגל לחיות חיים עשירים ומלאי סיפוק, אם רק נלמד כיצד לנצל את הדקות שלנו כדי לחשוב על היסודות הגדולים של תורתנו. זוהי הזדמנות כל כך גדולה וחשובה, והיא הופכת כל דקה בחיינו לבלתי תסולא בפז.

כל אחד יכול להתחיל במשימה הזו! נשים בבית, אנשי עסקים במשרד, נערות ההולכות ברחוב, אברך בכולל, ופועל במפעל - לכולם ממתנה ההזדמנות לחיות חיים מרוממים, חיים שבהם מנצלים את הדקות הבודדות כדי לקנות גדולה אמיתית. משום כך, אסור לאף אחד אפילו לשקול לעסוק בעיסוק הנקרא "להעביר את הזמן" ע"י שיחות טלפון - זהו רעל! על הטלפון יש לציייר צורה של גולגולת ועצמות מוצלבות [הסמל הבינלאומי לרעל]. לוותר על דקות יקרות, ולבזבז אותם על ידי שיחת טלפון, זו רציחה, זו התאבדות!

קוטפים יהלומים

דוגמא לדבר - עקרת בית, העומדת במטבח ובוחשת בסיר המרק, מטאטאת את הרצפה או תופרת, בידיה לנצל את אותן דקות יקרות שניתנו לה מידו של ה' יתברך, להשיג דברים נעלים ומרוממים. למשל, יכולה היא לחשוב על מעמד הר סיני. הרמב"ם (באגרת תימן), כתב שאנו מצווים לא לשכוח את מעמד הר סיני, ולחשוב על מה שאירע באותו יום נהדר.

האם חשבת על זה פעם במטבח ביתך? **אולי** בחג שבועות. אבל זו מצוה לחשוב על מעמד הר סיני מדי פעם, כשמתאטאים את הרצפה. לחשוב על כך שפעם, במהלך ההיסטוריה, זה קרה; לפחות שני מיליון איש עמדו למרגלות הר סיני, ושמעו את קולו של ה'. "הַשְׁמַע עִם קוֹל אֱלֹקִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאִשֶּׁר שָׁמַעְתָּ אֹתָהּ יְיָחִי" (דברים ד, לג). איזה מעמד נשגב זה היה! דקה אחת של מחשבה אודות הר סיני, וכבר הנחת בכיסך יהלום יקר-ערך, מהסוג שאי אפשר לקנות עבור שום הון שבעולם.

כולנו - אנשים, נשים, מבוגרים וצעירים - יכולים להשיג דברים אדירים בכל דקה בחיינו. כמובן, איננו יכולים לדרוש ולצפות מעצמנו כל כך הרבה כבר בהתחלה. העבודה הזו דורשת אימון של המוח ושל האופי, שכן מטבענו אנחנו עצלנים, והרבה יותר קל לא לחשוב בכלל. אבל כולם יכולים לפחות להתחיל במסע אל השלמות; גם אם אינך חושב כל הזמן, גם אם אתה מבזבז הרבה מזמנך, אם תקדיש דקה אחת של מחשבה - זה כבר הישג גדול מאוד. הדקה הזו הפכה אותך לאדם מרומם, ואם עשית את זה במשך שתי דקות - אתה מרומם עוד יותר.

מחשבות של תורה

הנושא הזה - ללמוד מה לעשות עם הזמן הפנוי שלנו, הינו חשוב ביותר, ולכן נקדיש כעת כמה דקות כדי להכין לעצמנו מספר דוגמאות מעשיות, רק כדי לתת לנו מושג מה מצופה מאיתנו. כל מי שאכפת לו מעתידו בעולם הבא, צריך לעשות לעצמו רשימה של נושאים חשובים, אותם הדגישה התורה, וכך יהיה מוכן לחשוב על נושאים אלו בכל פעם שיש לו זמן פנוי.

פרשת וישלח תשפ"ב | תורת אביגדור

מדוע מספרת לנו התורה אודות סדום? מדוע מתארת לנו התורה את אופן ירידת המן במדבר? מדוע סיפרה לנו התורה על קריאת ים סוף? ועל אברהם ויצחק ויעקב? ועל האמהות הקדושות? למה נועדו כל הסיפורים אודות עם ישראל במדבר? האם אי פעם הקדשת זמן לחשוב על הדברים הללו? אתה **חייב** לחשוב עליהם! וההוכחה לכך היא, עצם העובדה שהם כתובים בתורה. הם נכתבו בתורה כדי שנחשוב עליהם ונזכור אותם תמיד; לחשוב עליהם נקרא לחשוב על התורה.

על כן, בשעה שאתה אווז ברצועה המשתלשלת מתקרת הרכבת התחתית, עצום את העיניים, שים לב לארנק, וחשוב על יציאת מצרים. כן! "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך" (דברים טז, ג). האם אי פעם חשבת על זה? באמצע היום, חשוב על יציאת מצרים. תדמיין את האדמה פותחת את פיה וכולעת את קרח. חשוב על משה רבינו ועל אהרן הכהן. חשוב על גן עדן. חשוב על עקידת יצחק. חשוב על המבול. ה' הביא את המבול כדי שנזכור אותו. הקב"ה פעל על פי היסוד של שכר ועונש, ולמרות שה' הבטיח שלעולם לא יביא מבול של מים לעולם, אבל מבול של אש, הוא יכול להביא ח"ו. הוא עשה זאת שוב ושוב במהלך ההיסטוריה. העיר הרומית הקדומה פומפיי, נקברה תחת מבול של אש - כתוצאה מהתפרצות הר געש, אפר נפל על העיר והרס את כולה. כעשרת אלפים איש נקברו שם; זה היה מבול של אש.

אמנם ישנם הרואים במחשבות מעין אלו דבר מיותר; הם רוצים לחשוב רק על סוגיא. זה טוב מאוד; אם ברצונך לחשוב על "תקפו כהן" - זה מצויין. אולם מה שלא תחשוב עליו, המטרה העיקרית בדברי היא, שיש לנצל את החיים; יש לנו כל כך הרבה מה להשיג בכל דקה בחיינו.

לומדים מיעקב אבינו

זהו היסוד הגדול שהבין יעקב אבינו - צדיקים, ממונם חביב עליהם יותר מגופם, משום שכסף הוא זמן, ובכל העולם כולו, אין מצרך יקר כמו הזמן.

ברגע שנשכיל ללמוד מדרכיו של יעקב אבינו, נשב בבית במקום לצאת למסעות. לא נבזז את חיינו בנסיעות ברכב. איננו יכולים להרשות זאת לעצמנו - יש לנו מדי הרבה מה להספיק. אם אתה רוצה להתעמל - צא לטיול רגלי ברחוב. תשאף אוויר צח, ובזמן שאתה מטייל, תוכל לחשוב - מלבד כאשר אתה צריך לחצות את הכביש; את החצייה תעשה באופן בטיחותי - הסתכל לשני הצדדים, תחצה, ותשוב מיד למחשבותיך. מיד כאשר רגליך נוגעות במדרכה - אתה שב למחשבותיך היקרות.

זוהי משימת חיים מפוארת! זהו נושא רציני ביותר, שאין לזלזל בו כלל וכלל! במקום לקחת את הדקות הללו, את היהלומים היקרים, ולהשליך אותם - אתה מנצל אותם היטב, ובכל יום אתה נעשה עשיר יותר ויותר. המחשבות הללו הם ההישגים היקרים ביותר שלך בעולם הזה, והעושר הזה שאתה צובר בחייך כאן, יהיה הרכוש היקר ביותר שלך כאשר תגיע - לאחר מאה ועשרים שנה - לעולם הבא!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

כסף הוא זמן

בלי נדר, השבוע אעבוד על ללכת בדרכי יעקב אבינו. פעם ביום, אצא מגדרי כדי להיזהר במיוחד ברכוש שלי, אבל לא בגלל שאני קמצן או מנסה לחסוך כסף. אני עושה זאת מתוך כוונה להרגיל את עצמי להעריך את שני היסודות הללו: א) כל הרכוש שלי שייך לקב"ה, ועלי להיות אפטרופוס נאמן. ב) צבירת הרכוש הזה לקחה זמן. לא ניתן להעריך את שוויה של אפילו דקה אחת, את הכח העצום הגלום בה, ואת הגדולה שניתן להשיג על ידה, אם אנצל אותה כראוי לה' ולעבודתו.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ גליותינו - השופר בא לעורר את אומות העולם לשחרר את ישראל משעבוד מלכיות, [והעברת שופר תרועה... בכל ארצכם... וקראתם דרוך בארץ] (ויקרא כה, ט) והנס בא לעורר את ישראל להתקבץ [”שאו נס ציונה העיזו אל תעמודו” (ירמיה ד, ו)]. שני החושים: השמיעה והראייה, ישמשו אמצעי הודעה, אבל יש הבדל ביניהם, כי ראיית הנס לא תעורר מי שאינו חפץ לראות, כי יפנה לצד אחר שלא יראה את הנס, ולכן אין הנס אלא לאותם המצפים והחפצים לראותו, ואינה דומה שמיעה לראיה (מכילתא, שמות יט, ט). אבל תקיעת השופר המשמשת על ידי חוש השמיעה, תעורר אף מי שאינו חפץ לשמוע כי לא יועיל לו לפנות לצד אחר. לכן יבוא השופר להתרות באומות ולהחריד אותם על כרחם לשחרר את ישראל, כמו שופר של יובל המתרה באדון שישחרר את עבדיו העברים על כרחו, ובקוני האדמות להשיבם אל בעליהם הראשונים, נגד רצונם.

נשיאת הנס אמנם אינה אלא בשביל ישראל, שיראו שהגיעה שעת הקבוץ, וידעו שניתנה רשות לעלות כחומה (כתובות קיא, א). אבל לא נתקע בשופר להם, ורק הראה בנשיאת נס, כדי שכל הרוצה לפנות ולא לציית להתקבץ, יפנה ולא יציית, ולא ישתתף בגאולה כי אם מי שנכסף לה, כמו שאמרו חז”ל (תענית ל, ב) על הכתוב (ישעיה סו, י) ”שמחו את ירושלים כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה”, כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. לכן לא אמר ”ושא נס לקבץ נדחינו” אלא ”גליותינו”, כלומר אותם המרגישים את עצמם בין הגוים כאילו הם גולים וזרים, ואינם חפצים להשאר בינם, להם מועילה נשיאת הנס, כי יבואו מעצמם ומרצונם.

קבוץ גליות עתיד להיות גורם לעליה בהשגת השלימות, משתי סיבות:

האחת היא, שעצם הפירוד והפיזור הם מכשול, והשניה היא, כי אסיפת וקבוץ הנאמנים לה’ מעוררים המעלה והחסידות.

מארבע כנפות הארץ - אף על פי שנעשה נוסח התפילה על ידי אנשי כנסת הגדולה, שאז עדיין לא נתפזרו ישראל פיזור גמור, כהיום שהם ממש בכל קצווי תבל, מכל מקום גם אז נתפזרו [ובפרט עשרת השבטים, וגם ריבוי השבי שנמכרו לאומות שונות] הרבה מאד, ולפי תנאי הזמן שהנסיעה היתה איטית מאד היו אותם המרחקים גדולים מאד מאד יותר ממרחקי העת ההווה. עיקרו של דבר הוא שאנשי כנסת הגדולה הכניסו לשון המקרא בבקשותיהם, והמקרא מכון לאחרית הימים שכבר יהיו ישראל בפיזור גמור כהיום הזה.

ברוך אתה ה’ מקבץ נדחי עמו ישראל - לא אמר מקבץ עמו ישראל אלא אמר נדחי, להגיד שאפילו אותם שאינם מכירים שהם בגלות [ולא במזידים שחפצים להיות כגוים, כי נדחי לשון נפעל ולא לשון פעל] ונדחו על כרחם או שנשבו לבין הגוים, גם אותם יקבץ מפני שהם מישראל עם ה’.

נמצא אם כן כי שלשה חלקים בברכה זו:

(א) שופר גדול יקרא לכל העמים לשחרר את ישראל ולשלחם מארצם.

(ב) נס יורם לעם אשר ציפה וקיוה לישועתו, להורות להם שבא עת הקבוץ והגאולה.

(ג) נדחי ישראל אשר תעו שלא ברצונם יאספו יחד עם כל בית ישראל.

שאל איך ויגדך זקניך ויאמרו לך

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה

אם יש לאדם שני לימודים שהוא יכול ללמוד, אחד שהוא נהנה ממנו ואחד שהוא אינו נהנה ממנו, במה עליו לבחור?

תשובה

כולם יודעים את התשובה. כלל נקוט בידינו: לעולם ילמוד אדם תורה במקום שלבו חפץ (עבודה זרה יט, א). כמובן שכל זאת בתנאי שהוא לומד, אך אם הוא צריך להחליט בין ללמוד לבין לא ללמוד - אז הבחירה כבר אינה בידו - זה כבר לא תלוי במה שלבו חפץ.

אולם עלי להבהיר נקודה חשובה. נניח שאדם צריך לבחור בין לימוד גמרא ללימוד חומש. לעתים קרובות מאוד, גם אז הבחירה אינה בידו. הסיבה לכך היא, שהוא אינו באמת חפץ ללמוד חומש. זה לא שהוא רוצה להבין את דברי התורה וללמוד מה מבקש הקב"ה ללמד אותנו. לא, לא זו הסיבה שהוא מעדיף ללמוד חומש. לבו אינו חפץ בחומש, אלא שהוא חפץ פחות בגמרא. הוא מתעצל, ומחפש את הדרך הקלה. לא מתחשק לו להשקיע את המאמץ הדרוש ללימוד גמרא, אז חומש הוא התירוץ שלו להתחמק מהעבודה הקשה. וכן על זה הדרך, כאשר לימוד אחד קל יותר מהשני - יש לבדוק האם אכן הוא חפץ בלימוד מסוים, או שהוא רק חפץ להקל מעליו את המלאכה.

לעומת זאת, אם אכן שני הלימודים שווים במדת הקושי שלהם, אז אמת המדה צריכה להיות "מה שלבו חפץ", ועליו לבחור בענין שמעניין אותו יותר. כל אדם יצליח יותר כאשר הוא לומד נושא שמעניין אותו, ואין דבר חשוב יותר מאשר להצליח להבין את דבר ה'.

מדור זה נתרם לע"נ:

לע"נ הרב חיים צבי בן פינחס (רובין) ז"ל

נלב"ע י"ד כסלו תשע"ח - דנמרק וברוקלין ורמות